

УДК 378.147:373.018.1.011.3-051(481)

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.80.2.31>

Трухан Г. В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ ТА СІМ'Ї У НОРВЕГІЇ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

У дослідженні визначено, що актуальним питанням реформування освітньої галузі країни є перехід до гуманістично-орієнтованого навчання. Встановлено, що реалізація ідей реформування відбувається через впровадження концепції Нової української школи, одним із компонентів якої виступає “педагогіка партнерства”. Наголошено на відмінності такої взаємодії, яка будується на рівноцінному партнерстві школи, учнів і сім'ї, від звичайної, традиційної. У статті зазначено, що окремі питання проблеми розвитку “педагогіки партнерства” вивчали вітчизняні та зарубіжні науковці. Актуалізується проблема переосмислення вже наявного вітчизняного та міжнародного досвіду із зазначеної теми, аналізу особливостей співпраці школи із сім'єю та пошуку нових форм і засобів ефективної взаємодії усіх учасників освітнього процесу.

У рамках дослідження було проведено аналіз комплексу науково-літературних джерел Норвегії як країни, освіта якої належить до найбільш егалітарних у Європі, а підготовка вчителів визнається однією з найефективніших у світі. Проаналізовано дефініцію “співпраця школи та сім'ї”, встановлено, що вона не має однозначного визначення. Саме тому у міжнародній науковій літературі використовується як участь батьків, так і їх співпраця. Під “участю” норвезькі дослідники розуміють активність батьків вдома й у школі, їхнє спілкування зі школою для підтримки процесу навчання і професійного розвитку дитини чи підлітка, яке підтримується учителем за допомогою заохочень. Науковці виділяють проактивну та реактивну участь батьків. “Батьківська співпраця” – більш широке поняття, яке передбачає рівність і взаємність між сторонами, де сім'я і школа стають партнерами. У статті дана характеристика трьох рівнів співпраці: низькій, середній і сильній формам співпраці, охарактеризовані шість сфер батьківської співпраці, кожна з яких впливає на навчання дитини чи підлітка. Також встановлено, що співпраця між сім'єю і школою повинна характеризуватися загальними цілями, взаємними зобов'язаннями й участю, а її мета полягає у сприянні навчанню та розвитку студентів.

Ключові слова: педагогіка партнерства, взаємодія сім'ї та школи, партнери, співпраця, участь батьків, залучення сім'ї та громад у діяльність школи, сценарії співпраці школи та сім'ї.

З огляду на світові тенденції розвитку освіти нині в Україні активно проходить модернізація освітньої галузі в напрямку особистісно-орієнтованого навчання. Реалізація державної політики у сфері реформування освіти відображена у концепції “Нової української школи” (НУШ) на період до 2029 р., однією з основних концептуальних засад якої є педагогіка партнерства [1, с. 16]. Цей ключовий компонент передбачає якісно нову форму взаємодії сім'ї та школи, за якої вчителі, учні та батьки виступають рівноцінними партнерами. На відміну від звичайної традиційної взаємодії освітян із сім'єю, педагогіка партнерства будується з урахуванням особистісних якостей, здібностей і можливостей кожного учасника освітнього процесу. Принципи, на яких вона ґрунтується, мають гуманістично орієнтовану спрямованість: взаємоповага, довірливі стосунки та спільна праця всіх учасників начального процесу, позитивне та доброзичливе ставлення, ефективна комунікація, забезпечення права вільного вибору, соціальне партнерство тощо [1, с. 17]. Сучасна освітня галузь країни вимагає нових підходів які зможуть забезпечити налагодження партнерських відносин у тріаді “школа – учень – батьки”. Надзвичайно важливо вже сьогодні розпочати розробку нових методик, технологій, програм, систем, які допоможуть спеціалістам на місцях і майбутнім педагогам під час навчання усвідомлено опанувати навички ефективної взаємодії з батьками учнів.

Аналіз наукової літератури дає нам підставу стверджувати, що вивченням питання партнерських взаємин між учителем, учнем і батьками переймалися сучасні вітчизняні та зарубіжні науковці: І. Калько, Н. Сінельнікова, Т. Цуркан, С. Кристенсон (S.L. Christenson), С. Шеридан (S.M. Sheridan), Дж. Фантуццо (J. Fantuzzo) та ін. Так, питання підготовки педагога до виховної діяльності з родиною розкрила у своїх напрацюваннях Л. Кондратова, педагогічний аспект сучасних засобів комунікації між дитиною, школою та батьками досліджено Г. Лактіоною, особливості взаємодії педагогів і батьків дітей з особливими потребами вивчені Л. Павленко. Американська дослідниця Джойс Л. Епштейн (Joyce L. Epstein) займалася розробкою шкільних програм і педагогічної практики з участю батьків у початкових і середніх школах, англійський науковець М. Стуттафорд (M. Stuttaford) присвятила свої дослідження глибокому вивченню факторів, що впливають на взаємодію школи з “важкодоступним” населенням, а в наукових розвідках норвезького педагога Г. Ларсена (G. Larsen) висвітлені проблеми відносин школи та сім'ї учнів початкової школи [2, с. 3]. Вищезазначене актуалізує проблему переосмислення відомих і розробку нових методів співпраці школи із сім'єю, враховуючи багатий міжнародний досвід з окресленої теми.

У статті ми проаналізували погляди вчених на проблему організації взаємодії школи із сім'єю в Норвегії, оскільки соціально орієнтована система освіти цієї країни, яка визнана лідером у рейтингах розвитку людського потенціалу (ООН), відзначається своєю прогресивністю і надає особливого значення залученню до освітнього процесу сім'ї та громад [3, с. 88].

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури визначити особливості підходів до співпраці педагогів і батьків та створення між ними партнерських відносин в освітньому просторі Норвегії.

У процесі написання статті згідно з поставленою метою було використано загальнонаукові методи (аналіз психолого-педагогічної літератури, синтез, узагальнення тощо), що дозволили з'ясувати актуальність порушеної проблеми, ступень її розробленості, розкрити перспективи використання отриманих результатів для вітчизняної педагогічної галузі.

Виходячи з мети дослідження насамперед проаналізуємо дефініцію “співпраця школи та сім’ї”. Науковець Томас Нордал (Thomas Nordahl) розглядає її як всеосяжну концепцію взаємодії, яка описує взаємність у відносинах між сторонами, однак дослідник зауважує, що немає однозначного визначення того, що входить у цей термін. У міжнародній науковій літературі з озвученої проблеми використовується як “участь батьків”, так і їх “співпраця” [4, с. 145].

На думку Мей Бритт Друглі (May Britt Drugli), батьківська участь належить до активності батьків як вдома, так і в школі, а також до їх спілкування зі школою для підтримки процесу навчання і професійного розвитку дитини чи підлітка. Участь батьків у навчанні дітей і функціонуванні школи може бути проактивною (батьки самі беруть на себе ініціативу зв’язатися зі школою) або реактивною (батьки реагують на ініціативу контакту від школи). Також Друглі (Drugli) наголошує, що серед батьків є дві категорії: ті, хто стають більш залученими, тільки коли у дитини виникають проблеми у школі, і ті, хто зазвичай беруть участь у всьому, що пов’язано з дитиною, в т. ч. у школі. Вони активно беруть участь у повсякденному житті школи та виступають із власними ініціативами, пов’язаними з процесом навчання, однак будь-яку форму участі батьків вчителям необхідно підтримувати різними засобами, включаючи заохочення. Термін “участь батьків” доцільно використовувати, коли школа і сім’я розглядаються як окремі сфери з різними зонами відповідальності [2, с. 5].

Наприкінці минулого століття норвезькі вчені стали розглядати взаємодію сім’ї та школи з позиції взаємного аспекту відносин, за якого концепція батьківської участі переходить у більш широке поняття, таке як батьківська співпраця. Цей термін передбачає рівність і взаємність між сторонами, сім’я і школа стають партнерами, які мають загальні ролі й обов’язки. Концепція батьківської співпраці, на думку Друглі та Нордала (Drugli & Nordahl), фокусується на тому, як встановити конструктивні відносини співпраці між сторонами [2, с. 6].

Науковці підкреслюють, що вчитель і батьки можуть робити дії як індивідуально, так і разом та нести спільну відповідальність за навчання і розвиток учнів. Сім’я і школа взаємозалежні один від одного та повинні вирішувати спільні завдання, пов’язані з навчанням і розвитком дітей і підлітків [2, с. 8].

У нормативному документі освітньої галузі Норвегії “Програма по просуванню знань” (“Kunnskapsløftet”), вказано, що саме батьки несуть основну відповідальність за виховання своїх дітей, але вони повинні співпрацювати зі школою в цьому питанні. У свою чергу, школа повинна сприяти розвитку дітей і залучати батьків до того, що відбувається у школі, та гарантувати їм можливість брати участь у прийнятті рішень щодо різних моментів освітнього процесу [2, с. 3].

Томас Нордал (Thomas Nordahl) визнає необхідність сприяння співпраці батьків із боку школи, серед іншого, шляхом фасилітації та роз’яснення суті цієї співпраці, її вимог від обох сторін. В іншому разі, зазначає вчений, батьки, у разі незгоди з тим, що робить школа, будуть входити в конфронтацію з нею. Вчений виділяє три форми батьківської співпраці зі школою: найнижчий рівень співпраці – це коли школа надає батькам інформацію; наступний рівень – це справжній діалог школи та батьків, у якому обидві сторони можуть заявляти про свої потреби і чути іншого; за сильної форми співпраці батьки беруть реальну участь у житті школи й отримують роль рівноцінного партнера [4, с. 130].

Згідно з Нордалу (Nordahl) існує три різні сценарії співпраці школи та сім’ї.

1. Аутсорсинг дитинства – характеризується невеликим ступенем участі батьків. Батьки передають якомога більше виховних завдань школі.

2. Загальна відповідальність за учня – за цього сценарію школа бере на себе відповідальність за завдання, пов’язані з навчанням і професійним розвитком, а батьки беруть на себе відповідальність за виховання та соціальний розвиток. Таким чином, сім’я та школа несуть відповідальність за різні галузі розвитку. Цей підхід також не приведе до високого ступеня партнерських відносин.

3. Спільна відповідальність за учня – сім’я і школа несуть спільну відповідальність за розвиток і навчання учня, вони повинні працювати разом, щоб з’ясувати, як вони можуть вирішити цю проблему як рівні партнери. Такий підхід вимагає діалогу між сторонами, у ході якого вони намагаються прийти спільної згоди щодо того, що робити. Сторони будуть підтримувати одна одну і зосереджуватися на потребах учня. Батьки будуть більшою мірою брати участь у тому, що відбувається в школі. Завдання виховання розділені відповідним чином, що сприятиме результату навчання учня [4, с. 153].

Схожої думки дотримується Лоусон (Lawson), вважаючи, що співпраця між сім’єю і школою має характеризуватися загальними цілями, взаємними зобов’язаннями й участю. Як підкреслює науковець, школа повинна і може сприяти тому, щоб батьки мали можливість брати участь і впливати на освіту учнів і роль школи у місцевому співтоваристві. Батьки також повинні брати активну участь у розвитку школи [5, с. 79].

Грунтуючись на низці досліджень, норвезькі вчені дотримуються класифікації Епштейн (Joyce L. Epstein), котра розділила батьківську співпрацю на шість різних сфер, кожна з яких впливає на навчання дитини чи підлітка:

1) Виховання і догляд: батьки розуміють потреби та рівень розвитку дитини чи підлітка і підтримують їх у процесі навчання. Оскільки школа контролює більшу частину повсякденного життя в родині, батьки надають школі адекватну інформацію про учня. Бути рівноцінним партнером школи – центральна частина батьківської ролі.

2) Комунікація: учитель різними способами повідомляє батькам про те, що відбувається у школі.

3) Добровільна участь: школа сприяє добровільній участі батьків у різних заходах і функціях школи.

4) Навчання вдома: робота учня у школі та вдома координується батьками, в обов'язки котрих входить виконання домашнього завдання з дітьми.

5) Рішення: важливо знайти стратегії, які гарантують, що батьки можуть брати участь в ухваленні рішень щодо шкільної політики та діяльності.

6) Співпраця на громадському рівні включає діяльність, яка сприяє розвитку інших соціальних інститутів, що підтримують школу й освіту дітей і молоді [5, с. 163].

Дослідження Унн-Доріс Бек (Unn-Doris Bæck) також показують, що якісна співпраця між сім'єю і школою, в якій батьки грають активну роль, позитивно впливає на дітей і підлітків у сферах, пов'язаних зі школою. Така взаємодія призводить до кращих результатів навчання, сприяє покращенню саморегулювання, самопочуття, зменшенню кількості поведінкових проблем і кількості прогулів, покращенню відносин з однокласниками та вчителями, більш позитивному ставленню до школи та виконанню домашніх завдань, підвищує амбіції у сфері освіти [6, с. 219].

Отже, учні легше засвоюють шкільні норми та цінності, якщо батьки також їх підтримують. Тому співпраця батьків як зі школою, так і один з одним становить важливу частину загального навчального середовища. У вищезгаданій "Навчальній програмі з просування знань" ("Kunnskapsløftet"), підкреслюється важливість того, щоб школа сприяла знайомству батьків один з одним і з дітьми. З цією метою низка шкіл відкрили так звані батьківські школи або батьківські групи. Якщо батьки будуть взаємодіяти з учителем у батьківській групі, а не просто зосереджуватися на своїх власних дітях, вони будуть хорошими зразками для наслідування, зроблять свій внесок у розвиток позитивного співтовариства у класі. Таким чином, батьківська група може розробити загальні норми того, як вони будуть підтримувати навчання і розвиток дітей і підлітків як у школі, так і вдома. У школи повинен бути довгостроковий план співробітництва з батьками, і кожен учитель повинен усвідомлювати свої функції в рамках цього плану [2, с. 12].

На думку Вестергарда (E. Westergård), добра співпраця школи та сім'ї не виникає на порожньому місці, але вона може бути одним із компонентів позитивної шкільної культури. Шкільна культура складається з набору традицій, цінностей і норм, які розвивалися із плином часу в рамках окремої школи, та формує основу того, як кожен учитель буде працювати над взаємодією з батьками й учнями. Позитивна і підтримуюча шкільна культура призводить до того, що і учні, і батьки відчують, що їх поважають і серйозно сприймають у школі. У такій культурі вчителі також матимуть успіх і почуватимуться компетентними. Спільні цінності, атмосфера, керівництво школою, робоче середовище та співробітництво між педагогами впливають на якість відносин між учителем і учнем, між учнями, батьками та вчителями [7, с. 86].

За даними дослідження Вівермана (V. Vyerman), діти, у яких склалися хороші взаємини з учителями, більш позитивно ставляться до співпраці сім'ї та школи. З огляду на цей факт вчений робить акцент на необхідності у плануванні співпраці з батьками встановлення якісного, довірчого контакту вчителя з учнем. Так само вчений вказує на взаємозв'язок сімейної ситуації, взаємин між дітьми та батьками з участю батьків у співпраці зі школою. Віверман вважає, що інтерес школи до того, як дитина почувається вдома, мотивує батьків до якісної співпраці, заснованої на потребах різних сімей. Саме тому науковець наголошує на необхідності індивідуального підходу до налагодження співпраці з батьками-одинаками, батьками дітей з обмеженими можливостями здоров'я, представниками національних меншин тощо. Вчений упевнений, що за своєю природою такий підхід сприятиме професійному розвитку педагогів і благополуччю дитини у школі [8, с. 123].

Висновки. Отже, проведене дослідження й досвід норвезьких науковців підтверджують, що позитивна співпраця школи та сім'ї є одним із декількох факторів, які мають велике значення для навчання та розвитку дітей і підлітків. Саме батьківська участь має великий вплив на розвиток дітей і молоді у короткостроковій і довгостроковій перспективі. Таким чином, школі необхідна позитивна співпраця з батьками, щоб забезпечити ефект від їхніх власних зусиль щодо учнів. Якісне співробітництво з батьками найлегше відбувається у школах, де сформована позитивна шкільна культура та навчальне середовище, де учні та батьки зустрічаються з повагою і довірою. Керівництво школи грає ключову роль у створенні сприятливого навчального середовища.

Одним із ефективних прийомів, спрямованих на поліпшення співпраці з батьками, є організація батьківських груп, які зазвичай проводяться у початковій і молодшій школі.

Перспективним для подальшого дослідження вбачаємо розроблення моделі проведення батьківських груп і системи її впровадження у практичну діяльність закладів загальної освіти та закладів вищої освіти на засадах обґрунтованих підходів.

Використана література:

1. Концепція Нової української школи : Рішення колегії МОН України від 27.10.2016 № 10.: офіц. текст. Київ, 2016. С. 34 URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainskashkolacompressed.pdf> (дата звернення: 05.04.2021).
2. May Britt Drugli & Thomas Nordahl. Research article: The collaboration between home and school. Oslo, 2020. URL: <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/samarbeid/samarbeid-mellom-hjem-og-skole/samarbeidet-mellom-hjem-og-skole/betydningen-av-skole-hjem-samarbeid/> (дата звернення: 05.04.2021).
3. Огієнко О. І. Педагогічна освіта Норвегії: генеза і тенденції розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2010. №4 (6). С. 87–96.
4. Nordahl T. Hjem og skole – hvordan skape et bedre samarbeid? Oslo: *Universitetsforlaget*. 2007. P. 179.
5. Lawson M. School-family relations in context: Parent and teacher perceptions of parent involvement. *Urban Education*. 2003. P. 77–133.
6. Karlsen Bæck Unn-Doris. School as an arena for activating cultural capital: Understanding differences in parental involvement in school. Oslo : *Nordisk Pedagogik*. 2005. Vol 25. P. 217–228.
7. Westergård E. Parental disillusionment with school. Stavanger : PhD Thesis UiS no. 2010. P. 103.
8. Vyerman V. Parent participation at school: A research study on the perspectives of children. *Childhood*. Ghent. 2009. P. 105–123.

References:

1. Kontseptsija Novoi ukrainskoi shkoly: Rishennia kolehii MON Ukrainy vid (2016) № 10: ofits..tekst [The concept of the New Ukrainian School: The Decisions of the Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine]. Kyiv. S. 34. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainskashkolacompressed.pdf> (data zvernennia: 05.04.2021) [in Ukrainian].
2. May Britt Drugli & Thomas Nordahl. (2020). Research article: The collaboration between home and school. Oslo. P. 18. URL: <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/samarbeid/samarbeid-mellom-hjem-og-skole/samarbeidet-mellom-hjem-og-skole/betydningen-av-skole-hjem-samarbeid/> (data zvernennia: 05.04.2021).
3. Ohiienko O. I. Pedahohichna osvita Norvehii: geneza i tendentsii rozvytku [Pedagogical education in Norway: genesis and development trends]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tenolohii*. 2010. № 4 (6). S. 87–96. [in Ukrainian]
4. Nordahl, T. (2007). Hjem og skole – hvordan skape et bedre samarbeid? [Home and school – how to create better cooperation?] Oslo: *Universitetsforlaget*. P. 179. [in Norwegian].
5. Lawson, M. (2003). School-family relations in context: Parent and teacher perceptions of parent involvement. *Urban Education*, p. 77–133.
6. Karlsen Bæck Unn-Doris, (2005). School as an arena for activating cultural capital: Understandin g differences in parental involvement in school. *Nordisk Peda- gogik*. Oslo, Vol 25, p. 217–228.
7. Westergård, E. (2010). Parental disillusionment with school. Stavanger: PhD Thesis UiS no. P.103.
8. Vyerman, V. (2009). Parent participation at school: A research study on the perspectives of children. *Childhood*. Ghent. p. 105–123.

Trukhan H. V. The study of the problem of school-family interaction in Norway: tendencies of development

The study defined that the topical issue of reforming the country's education sector is the transition to the humanistic-oriented learning. It is established that the realization of reform ideas takes place through the introduction of the concept of the New Ukrainian School, one of the components of which is the "pedagogics of partnership". The differences between such interaction, which is based on an equal partnership of school, students and family, from the usual, traditional one are emphasized. The article notes that some issues of the development of "partnership pedagogics" have been studied by domestic and foreign scientists. In the world of this, the problem of rethinking the existing domestic and international experience on this topic, analyzing the peculiarities of school cooperation with the family and finding new forms and means of effective interaction of all participants in the educational process is updated. The study analyzed a set of scientific and literary sources of Norway, as a country whose education is among the most egalitarian in Europe, and teacher training is recognized as one of the most effective in the world. The study analyzed the definition of "school-family cooperation" and found that it did not have an unambiguous definition. That is why the international scientific literature uses both parental participation and their cooperation. By "participation", Norwegian researchers understand the activity of parents at home and at school, their communication with the school to support the learning process and professional development of the child or adolescent, that is supported by the teacher through encouragement. The researchers distinguish between proactive and reactive parental involvement. "Parental cooperation" is a broader concept that implies equality and the mutuality between the partners, where the family and the school become partners. The article describes three levels of cooperation: low, medium and strong forms of cooperation, describes six areas of parental cooperation, each of which affects the learning of the child or adolescent. It is also established that cooperation between the family and the school should be characterized by common goals, mutual obligations and participation, and its purpose is to promote learning and development of students.

Key words: pedagogics of partnership, interaction of family and school, partners, cooperation, participation of parents, involvement of family and communities in school activity, school and family collaboration scenarios.